

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЙ РОЗВ'ЯЗАННЯ МІЖОСОБИСТОСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ У РАННЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

*Ю. С. Зацерковна,
магістрант спеціальності «Психологія»,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса*

Ранній юнацький вік завжди був об'єктом численних психологічних досліджень та продовжує бути у центрі уваги сучасних фахівців, оскільки у складних умовах нашого сьогодення молодь, як ніколи, стоїть перед багатьма невирішеними проблемами, часто відчуває невпевненість у своєму майбутньому, нерідко переживає негативні емоційні стани та різні конфлікти. Джерелом таких появів є не тільки закономірні глибинні трансформації ціннісно-нормативних засад суспільства, яке постійно розвивається, а й специфічні труднощі «дорослішання». Характеризуючи юнацький вік О. А. Чала відмічає одну з його важливих рис – наявність широкого спектру психологічних проблем, як внутрішньоособистісних, так і міжособистісних, які супроводжують юнацький вік і відображають суперечливі стосунки особистості з собою й оточуючим світом (Чала О. А., 2009). Основними досягненнями цього віку є входження юнаків у різні соціальні групи та засвоєння ними нових ролей під час міжособистісної взаємодії. Очевидно, що міжособистісні стосунки можуть перетворюватися у міжособистісні конфлікти. Недостатність досвіду, установки, які набуті в сім'ї, серед однолітків, у суспільстві не завжди дозволяють юнакам конструктивно розв'язувати конфліктну ситуацію сучасній. Напроти, готовність до вибору конструктивних стратегій у конфліктній взаємодії є одним із ключових факторів, що будуть сприяти адекватній поведінці у конфліктах, гармонізації стосунків з оточуючими, що є підґрунтям для гармонійного особистісного зростання та ресурсом психологічного благополуччя особистості.

Метою нашого дослідження стала діагностика психологічних особливостей стратегії вирішення конфліктів у школярів раннього юнацького віку.

Загальновідомо, що конфлікт – це процес різкого зіткнення, загострення протилежно направлених цілей, інтересів, позицій, думок або поглядів опонентів чи суб'єктів взаємодії (Ложкін Г. В., 2006). Конфлікт детермінується багатьма чинниками, має певні феноменологічні особливості і прояви. Міжособистісний конфлікт виникає між двома або більше сторонами та починається з моменту, коли особистість переконується, що її потреби або інтереси не можуть бути задоволені із-за тих чи інших дій або позиції іншої людини. Однією з причин виникнення міжособистісного конфлікту у школярів вважають їхні індивідуально-особистісні властивості. До індивідуально-особистісних властивостей, які обумовлюють конфліктну

поведінку в юнацькому віці, відносять сукупність емоційних якостей, а саме: підвищену агресивність, тривожність, дратівливість, упертість, небажання йти на поступки, прагнення до домінування, нав'язування своєї думки.

У дослідженні приймали участь школярі 10-11 класів м. Вінниці. Група респондентів складалася із 52 дівчин і 40 хлопців. Задля реалізації поставленої мети було застосовано методику «Оцінка схильності особистості до конфліктної поведінки», автор К. Томас, що дало нам можливість виділити стратегії реагування на конфлікт школярів. З метою визначення особливостей міжособистісної взаємодії ми використали методику «Діагностика міжособистісних стосунків», автор Т. Лірі.

Аналіз отриманих емпіричних даних засвідчив, що стратегії «конфронтація» надають перевагу 21,8% досліджуваних. Школярі, які демонструють цей стиль як правило надмірно стурбовані ставленням до себе інших, прагнуть виглядати у всіх ситуаціях переможцем, у них можлива завищена самооцінка. Стратегії «співробітництво» надають перевагу 34,8% школярів. Це є позитивним фактом, оскільки такі школярі налаштовані на розв'язання протиріч і вони здатні регулювати та контролювати поведінку не тільки свою, але й інших людей. В якості провідної стратегії «компроміс» обирає найбільша кількість досліджуваних – 47,9%. Такі школярі здатні врегульовувати розбіжності та конфронтації через взаємні поступки. Стратегії «уникнення» надають перевагу 30,5% досліджуваних; такі школярі орієнтовані на збереження статусу свого «Я», тому вони інколи проявляють пасивність. В якості провідної стратегії «пристосування» в конфлікті використовують 26,1% школярів.

Виявлено, що вибір стратегій поведінки у конфлікті має певні особливості залежно від статті досліджуваних. У вибірці дівчат переважають показники стратегій «компроміс», «співробітництво», «пристосування». Натомість у вибірці хлопців – «компроміс» та «ухилення». Отже, домінуючою стратегією поведінки в конфліктній ситуації нашої вибірки є компроміс та ухилення, що не є позитивним, оскільки означені стратегії не дозволяють повністю задовольнити інтереси конфліктуючих сторін.

Аналіз результатів за методикою «Діагностика міжособистісних стосунків», автор Т. Лірі, дозволив нам зробити наступні висновки: хлопці частіше демонструють I тип взаємодії – владний, лідируючий, тобто вони оптимістичні, активні, з підвищеним рівнем домагань. Взаємодоповнюючим є VIII тип взаємодії – відповідально-щиросердечний та IV тип взаємодії – недовіжливо-скептичний. Це вказує на вміння підбадьорювати у важкій ситуації, емоційному ставленню до людей, прагненню відповідати соціальним нормам. На відміну від хлопців у вибірці дівчат незначне переважання щодо VI типу взаємодії – залежно-слухняного, що відображається у конформності, залежності від думки оточуючих.

Аналіз результатів дослідження здійснювався на основі методів математичної статистики. З метою вияву особливостей взаємозв'язку типів взаємодії у міжособистісних стосунках зі стратегіями конфліктної поведінки

школярів ми провели кореляційний аналіз, використавши коефіцієнт кореляції Пірсона. Статистична обробка даних проводилася за допомогою SPSS 17.0.

За результатами кореляційного аналізу для вибірки дівчат стратегія «конфронтація» показала наявність тісного взаємозв'язку з авторитарним типом міжособистісної взаємодії ($r_{xy} = 0,385$; $p < 0,01$). Очевидно, що такі досліджувані домінантні, енергійні, схильні до лідерства. Стратегія «співробітництво» має взаємозв'язок з агресивним типом взаємодії ($r_{xy} = 0,428$; $p < 0,01$), що характеризує школярів як наполегливих, цілеспрямованих у досягненні мети. Стратегія «ухилення» має зв'язок з авторитарним типом взаємодії ($r_{xy} = -0,299$; $p < 0,05$), особи, які невпевнені у собі, тому прагнуть уникати та не вирішувати конфліктну ситуацію. Стратегія «пристосування» має позитивну кореляцію зі дружлюбним типом ($r_{xy} = 0,338$; $p < 0,05$) і альтруїстичним типом ($r_{xy} = 0,319$; $p < 0,05$), тобто досліджувані мають готовність до залагоджування суперечностей за рахунок втрати власних інтересів, оскільки вони гнучкі, доброзичливі, делікатні, м'які.

За результатами кореляційного аналізу для вибірки хлопців стратегія «конфронтація» показала наявність тісного взаємозв'язку з егоїстичним ($r_{xy} = 0,400$; $p < 0,05$) та підозрілим ($r_{xy} = 0,476$; $p < 0,01$) типом взаємодії. Молоді люди, які мають власну думку та схильні до критицизму, підозрілості мають тенденцію до протистояння, відкритого зіткнення. Стратегія «співробітництво» має зв'язок з альтруїстичним типом ($r_{xy} = -0,314$; $p < 0,05$), тобто таким досліджуваним є важливим збереження гарних стосунків, навіть якщо це вимагає поступитися власними інтересами. Стратегія «компроміс» корелює з альтруїстичним типом ($r_{xy} = 0,387$; $p < 0,05$). Очевидно, що хлопці врегульовують розбіжності через взаємні поступки у разі відповідального, емоційного відношення до людей. Стратегія «ухилення» негативно корелює з авторитарним типом взаємодії ($r_{xy} = -0,334$; $p < 0,05$), що вказує на небажання відстоювати свої права через невпевненість у собі та вступати у суперечку. Стратегія «пристосування» корелює з покірним типом взаємодії ($r_{xy} = 0,494$; $p < 0,01$), тобто тенденція поступатися в конфліктній взаємодії у таких школярів детермінована сором'язливістю, поступливістю, слабковільністю.

Отже, за результатами дослідження можна зробити висновок, що конфлікт серед молодих людей детермінується багатьма чинниками, має певні феноменологічні особливості та прояви. Дівчата у конфліктній ситуації надають перевагу стратегіям конфліктної взаємодії «компроміс», «співробітництво» та «пристосування»; таким особам притаманна наполегливість, цілеспрямованість у досягненні мети, вони мають готовність до залагоджування суперечностей навіть за рахунок втрати власних інтересів, оскільки вони гнучкі, доброзичливі, делікатні, м'які. Хлопці у конфліктній взаємодії надають перевагу стратегії «компромісу» та «ухилення», що характеризує їх як здатних врегульовувати розбіжності через взаємні поступки, та небажання вступати в суперечку та відстоювати свої права.

Отже, враховуючи, що конфлікт супроводжує повсякденну життєдіяльність індивіда, особливо у складні періоди розвитку, одним з яких є юнацький вік, перспективою подальших досліджень вбачаємо подальше дослідження детермінант вибору юнаками стратегій поведінки в конфліктній ситуації, що визначають успішність особистості в міжособистісних стосунках, виступають основою для ефективного соціального функціонування, особистісного зростання та психологічного благополуччя особистості.

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЧИННИК ЇЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ

Б. Б. Іваненко,

*кандидат психологічних наук, доцент,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

Важливим показником і запорукою психічного здоров'я особистості є здійснювати ефективну саморегуляцію – управляти собою, регулювати емоційні стани, планувати життєві справи. Регулярне свідоме керування своїм станом може стати профілактикою серцево-судинних та інших захворювань, умовою гармонійного самопочуття, запорукою ефективного подолання складних життєвих ситуацій. Від ступеня досконалості саморегуляції залежить успішність, продуктивність, результат життя людини. Людина сама визначає цілі власних виконавчих дій і реалізує їх доступними засобами.

Адаптаційні сили, притаманні будь-якій живій істоті, визначають варіативність її поведінки, рівень пристосованості, гармонійності особистості у взаємодії із соціумом, задоволення або незадоволення собою і своїм життям. Процес адаптації спрямований на підтримку стану гомеостазу. А тому у повсякденному житті людина інтуїтивно виробляє здатність до саморегуляції – проживає події та емоції прийнятним способом, застосовує набуті в індивідуальному досвіді прийоми зниження емоційного напруження, формує план досягнення життєвих цілей, який відподіє її реальним можливостям. Психологічно здорова людина має високу продуктивність діяльності, здатність насолоджуватися життям, її психічна рівновага залишається незмінною. Це ознаки прогресивної адаптації, коли її напрямок збігається з напрямком розвитку.

Психологія саморегуляції відображає проблему змінювання особистості в світі, що змінюється (А. Асмолов, 1990). У сучасній психології теорія саморегуляції покликана пояснити механізми породження особливих людських дій, заснованих не стільки на бажаннях, скільки на можливостях розумного індивідуального рішення при їх цілеспрямованому здійсненні. Проте до тепер виникають певні труднощі на позначення явища як такого,